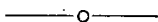

Brunhilda alakja igen homályos, mert a költő nem említi fel Sigfriddel való ismeretségének eredetét s ebből sok érthetlenség, ellenmondás származik. Ezenkívül még büszkesége és ridegsége is kevés bepillantást engednek lelkivilágába.

Végül fel kell még említeni Gernôtot és Giselhert, akiknek az epos előző feldolgozásához képest itt jelentékenyebb szerep jut.

Sikerültek még a nemeslelkű Rüdiger rajza, a szenvedéseket végtelékig csendesesen tűrő keresztényi Etzel, a szerető és szenvedő anyja Uote, a barátság mintaképe Volker és egy egész csomó bátor hős és hű alattvaló.

8. Jenőfi Sarolta: Tudomány és költészet viszonya Ricarda Huch műveiben.

A tudományos kutatás s a művészi alkotás a fejlődő emberi szellemnek a végtelen felé való törekvése s kibontakozása, ép ezért mindegyik oly mértékben értékes, amint ezt a szellemet, intelligenciát megvalósítania sikerül. Az alkotásnál az intelligencia a belső térből az érzékiség területére terjed, ahol logikai jelentésén kívül érzéki alakot ölt, az értelmi alak érzéki képpé lesz, külső képzelmi, azaz érzékileg megvont, határozott formát nyer. A forma a tartalom megnyilvánulása és a tartalom a forma beteljesedése. Minden műalkotás két szempontból lehet tehát értékes: logikai tartalom és esztetikai alak tekintetében.

Ha az emberi szellem működésének ezen két módját figyeljük, úgy látszik, mintha logikum és esztetikum s ezek külső megnyilvánulásai, tudomány és költészet teljesen ellentétes irányú lenne. A tudománynak célja az igaz, a költészeté a szép, az tanítani akar; ez gyönyörködtetni; azonban tárgyuakat tekintve, szorosan összetartoznak, hiszen mindakettő az önértéket akarja megvalósítani. Mindkettőnek értéke a jelentésből ered, ugyanazon önmagalétében értékes szellem nyilvánul meg az értelmi síkban, mint logikum és az érzéki síkban, mint esztetikum: maga a szellem az igaz és a szép. Igaz és szép között tehát szükségképeni összefüggés van.

Ha tudomány és költészet szempontjából Ricarda Huch műveit kétfelé osztjuk, akkor az első csoportba tartoznak a teo-

retikus munkái, melyek alapos tudással, mélyreható tárgyismerettel a filozófia, theologia, kritika és történet körébe kapcsolódnak. (Natur u. Geist, Romantik, Luthers Glaube, G. Keller, M. Lebensgeschichte a. d. It. alt. d. Risorgimento, Wallenstein). A másik csoportba tartoznak szépirodalmi művei: regények, elbeszélések, költemények (Der Grosse Krieg, Das Leben d. Gr. F. Confalonieri, Geschichte v. Garibaldi, Michael Unger, Aus d. Triumphgasse, Von d. Königen u. d. Krone, Erinnerungen v. L. Ursleu, Letzte Sommer, Fra Celeste stb.). Ez az elválasztás nem jelent éles elhatárolódást, mert középtűt állnak, a két csoportot szinte összekötik azok a párhuzamos művek, melyek ugyanazt a tárgyat dolgozzák fel, erőszere tudományos, más-szor költői szempontból nézve: pl. Risorgimento mellett Confalonieri és a Wallenstein mellett a Grosser Krieg.

Hogy Ricarda Huch műveit valódi értékükben felfoghas-suk, s tisztán láthassuk bennük a tudomány és költészet szerepét, őt magát, egyéniségét, világnézetét kell megismernünk. Be kell őt helyezni modern korunk zugó, kavargó nagy eszmei forgatagába, abba a forrongó kaoszba, hol annyi felvetett gondolat, kérdés, eszme küzd a létjogért és amely nemcsak a filozófiában nyilvánul meg, hanem ugyanolyan erővel az irodalom s művészetek terén. Annaira, hogy a műalkotásokat igazán megérteni csak akkor tudjuk, ha tisztán látjuk az alkotónak gondolkodását, filozófiai felfogását.

Ricarda Huch a régi romantikusokhoz csatlakozik. Ezt bizonyítja kis színtetikus munkája, a „Natur u. Geist“, mely nem egyéb, mint romantikus természetfilozofia és a „Roman-tik“, melyben az új romantikus művésznő védelmébe veszi a régebbi romantikusokat. „Niemand hat das Lied vom neuer-standenen romantischen Geiste heller und siegesstolzer erklin-gen lassen als Ricarda Huch“ (O. Walzel: Geistesströmungen d. 18. und 19. Jh. 97.) Amint subjektív a romanticizmus meg-bírálásánál, épűgy subjektív a többi tudományos munkájában. S bár paradoxonnak tetszik az állítás, hogy szigorú objek-tivitás jellemzi a költői, s zabolátlan subjektivitás a tudo-mányos munkásságát, nagyon is igaz, s Ricarda Huch elveiből következtetve, természetes. Szépprózai műveiben az egyéniség megtagadására, a „negativitás“ elvesztésére törekszik, még csak nem is beszél, hanem régműlt eseményeket egy harmadik

személlyel meséltet. Teoretikus munkáiban azonban szabadon nyilvánítja subjektív érzéseit, kritikáját. Itt kilép tartózkodó, szinte érzéketlen magatartásából, tudunkra adja véleményét, bepillantást enged lelkébe.

Feltűnő és figyelemre méltó, hogy nagyon is subjektív jellegű korunkban egy formai és tartalmi szempontból egyaránt kiváló író: az általánosnak, tipikusnak jogait hirdesse és szigorú objektivitást, az egyéniségnek ily nagyfokú önmegegyeztetését, ezt a teljes „Entpersönlichungot” követelje. O. Walzel nem győzi eléggé magasztalni ezen tulajdonságait. Azonban, hogy műveiben mennyi a subjektív elem, mit ad a lelkéből, képzeletéből, azt teljes bizonyossággal csak ő mondhatná meg. A „Natur und Geist” segítségével az objektivizmust így lehetne magyarázni. Ricarda Huch nagyon is erős egyéniség, költészetébe sokkal jobban belejátszik fantáziája, egyéni érzései, mint az látszik s mint talán ő mutatni akarja. Olyanféle viszonyban van ő költészeti munkáival, mint Ludolf Ursleu az eseményekkel, melyeket elbeszél. Ő öntudatos szellem, ki végigszenvedte a túlnyomóan negatív embernek minden szenvedését és a személyiség, a negativitás kiküszöbölésében látja a harmóniát. Ezért kell neki a semleges művészi forma, ezért adja érzéseit, gondolatait, élményeit egy közvetítő mesélőnek szájába. Ezáltal subjektív költészete objektiv látszatot nyer. S a belső fényesség, melegség, érzés mintegy ködfátyolon, a visszaemlékezés prizmáján látszik csak átszűrődni.

Csodálatos, halkán zsongó muzsikával dicsőíti Ricarda Huch az életet, a szépséget, amit mindenütt megérez s lelkesezését csillogó szavakba tudja öltöztetni, s ragyogtatja geniális, valóban tökéletes elbeszélő művészetét. Bámulatos könnyedséggel változtatja az elbeszélő hangnemet, gazdag, nehéz színpompájú stílusa tud krónikaszerűen hideg, eleven képekkel zsúfolt, pajzánul csapongó, gúnyos, felsőbbbbséges, metszően éles lenni. — A változatosság bámulatosan széles skáláján játszik. Alakjait a legkülönbözőbb miliőkből veszi, kifáradhatlan a meseszövegben, fantáziája kifogyhatatlan a témákban. Alaptónusuk: a képzelet szertelen csapongása, az emésztő szenvedélyek festése, romantikus karaktervonás. Az életet csak elénk tárja, de nem törekszik érthetővé tenni. Egészen különös világ s az életnek rajongó szeretete tárul fel előttünk változatos sokféleségben;

romantikus lelke elválaszthatatlanul olvasztja össze a valóságot a képzelettel. A polarizatio, személyeinek lelki ingadozása, végletek közt való hányattatása képezi a lelki-harcoknak, katasztrófális szenvedélyeknek okát. Felfogásuk, érzéseik, pillanatok alatt megváltoznak, etikai erejük, önuralmuk nincs, a fékezetlen östermészet uralkodik rajtuk. Költészetének alakjai egy önmagaalkotta álomvilág imbolygó árnyai. Egy ilyen álomvilág alkotására azonban csak a nagyon erős egyéniség, az öntudatos „übernegativ“, „überpersönlich“ ember képes. De ép ettől fél Ricarda Huch. Ezt a sok forró szertelenséget, hideg álarc, semleges elbeszélő-mód mögé rejtí s tökélyre viszi azt történeti regényeiben, hol az előforduló nagyon csekély lírai elem határozott célt szolgál, ornamentika, helyzet vagy kor-jellemzés.

A történeti regényíró biztos adatokra, eseményekre támaszkodva, kort akar megeleveníteni. A történeti regény Ricarda Huch menedékhelye: a rendelkezésre álló módozatok közül a külsőleg legtompítottabbat, legobjektivebbet választja: jellegzetesen megrajzolt, szemléltető képek halmazával fest; egy-egy színes mozaikkép minden fejezet. Bámulatos tudással, alapos előtanulmánnyal fog az íráshoz. Olyan a regény, mint egy modern krónika. Úgy érzi az ember, hogy itt feltétlen biztos adatokat kap. S ez úgy is van. Pontos, részletes; és mindez valósággal kinos, geometriai pontossággal kiszámított formában. A „Grosser Krieg“-ben Ricarda Huch az objektív költői elbeszélésmód olyan magaslatára emelkedett, mint még nem ért el előtte senki. „Sie leistete in dieser Art noch nie dagesenes“.

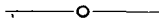
Azonban . . . „das Leben ist eine Folge von Entzweiung und Ausgleich“ (Natur u. Geist). A formailag annyira szigorúan tartott, szűk korlátok közé szorított alkotás közben felébred benne a vágyódás, hogy feltárhassa leplezetlenül lelkét, elmondja érzéseit; s a nagy háború története után megírja „Wallenstein“-t. Lelke megszabadul a rárakott bilincsektől, a legteljesebb őszinteséggel adja tudtunkra egyéni véleményét. A regényben egy eleven darab életet tár elénk, fantáziánk szerint foghatjuk fel az emberek jellemét; még azt sem dönti el, áruló volt-e hát Wallenstein? A regényben a Schiller-dráma

Wallensteinjét látjuk, s egy kacagó szemű, szőke, magabízó ifjú királyt. (Gustáv Adolf.) A jellemrajzban bevallja Gustáv Adolf gyengéit — bár egyénisége, önbizalma, akaratereje minden hibáját megbocsáttatja vele, s szigorú, talán túlszigorú kritikát mond Wallensteinről. Valósággal a hagyományos hit ellen küzd. Szerinte Wallenstein nem az a hatalmas félisten, kitől a regény szerint fél Európa retteg, aki a 30 éves háború egyik főalakja, aki a világ sorsát intézi, hanem egy bizonytalanul tapogatózó, elhatározásra képtelen, cselekvésre gyenge s mégis örökké kielégítetlen, messze célra törő, külső hatások alatt álló, önmagával meghasonlott, megbomlott lelki egyensúlyú, „übernegativ“, „überpersönlich“ ember. Azt hiszem, Ricarda Huch szemében ez Wallenstein legnagyobb hibája. Az ellenszenve főként abból az idegenkedő sajnálatból ered, amit az öntudatos, de nem „überpersönlich“ író érez az „überpersönlich“ emberrel szemben, aki sokkal gyengébb, büszkébb, szenvedélyesebb volt, semhogy ezt a személyiségét meg tudta volna tagadni. Pedig Ricarda Huch, mint ezt kritikája világosan mutatja, épúgy mint önmagától, másoktól is teljes „Entpersönlichungot“ követel. A „Natur und Geist“ alapján nézi a világot, az embereket, úgy alakul művészete is.

A regény és a jellemrajz összehasonlítása világosan mutatja, hogy mi a különbség Ricarda Huchnál ugyanazon tárgy feldolgozásában, tudomány vagy költészet szempontjából nézve. A tudományos kritikában spontán őszinteséggel a leg-egyénibb érzéseit adja, — természetesen a nála megszokott tökéletes formában. A regényben nagy eseményeket, súlyos lelki problémákat, szivárványos ragyogást rejt objektív, szenvtelen elbeszélés hangja alá. Ez az az egységes vonás, mely Ricarda Huch egész munkásságán végigvonul.

Tudása alapos, mélyreható, részleteket kidolgozó. „Was sie geistig umspannt, ist kaum zu begrenzen“ (H. Bethge.) Költészete pompázó színű, pazar csillogású. És Ricarda Huch isten-áldotta genie, ki a kettőt szervesen tudja összehangolni. Tudományos kutató, ki forrásokból merített ismereteit bevonja a művészi fantázia színes patinájával s elbeszélő művészete, stílusa, egyéni érzései, lyrai betoldásai által organikus egységet alkot. Öntudatos művész, ki teremtő tehetségével művészelké-

vel harmonikusan összeolvasztja az igazat s a szépet, a szürke világot szivárványos álmaival, átvarázsolja a fantáziát valósággá, a puszta logikumot széppé, a hideg tudományos alapanyagot színpompás ragyogó szép költészetté.

9. Nagy Pál: A konstanzi zsinat különös tekintettel hazánkra.

I. A pápaság s nyugati nagy egyházszakadás.

A pápai főhatalom. A középkor keresztény népeinek egységét s a szentszékhez való rendületlen ragaszkodását emelte VII. Gergely, ki Isten földi országának megvalósítását tűzte ki élete főcéljául. IV. Henrik canossai vezeklése a pápai főhatalom elismeréseként áll előttünk. A pápaság III. Ince korában érte el világi uralmának tetőfokát. VIII. Bonifácnak sikerült még megszabadítani az egyházat a nápolyi Anjouk gyámkodása alól; IV. Fülöppel vívott küzdelemben is kiváló erélyének adta tanujelét, a durva erőszakkal szemben azonban neki buknia kellett. Ő volt az utolsó középkori nagy pápa. V. Kelemen már vak eszköze a francia politikának. XI. Gergelynek Rómába való visszatérése megnyugtatta az olaszokat, de halála után még nagyobb baj következett az egyházra.

A nyugati egyházszakadás (schisma) 1378—1417. Az új pápa VI. Orbán Rómában maradt. A Fondiban egybegyült francia bíborosok VII. Kelement választották meg ellenpápának, aki újból Avignonban rendezte be udvarát. A pártoskodó nemzetek azon fáradoztak, hogy törvényes pápának az ő pápájukat ismerjék el mindenütt. A tekintély lerombolásának korszaka volt ez az áldatlan állapot.

A pisai zsinat (1409. márc. 25.) V. Sándor személyében új pápát adott az egyháznak. A régiék azonban továbbra is megtartották a tiarát s így az egyháznak most már három pápája volt egyszerre. A magyar nemzet XII. Gergelyt ismerte el törvényes pápának. V. Sándor halála után XXIII. János következett a pápai trónon. A három közül ő emelkedett legnagyobb hírnévre. Diplomáciai ügyességével messze túlszárnyalta ellenfeleit. Székhelyét Firenzébe tette át; Rómát nápolyi László ellenséges magatartása miatt kellett elhagynia.